

Shahid Bahonar
University of Kerman

A Study of Comparative "Love" in Two Novels "Az Khome Chanbar" by Mahmoud Dowlatbadi and "Never Leave Me" by Kazuo Ishiguro based on Sternberg's triangular theory of love *

Parvin Mohammadi Zadeh ¹ Zahra Rafeie ² Mohammad Reza Taghieh ³

Abstract

1. Introduction

Love is one of the common topics of psychological topics and literary works that can be examined and compared in the framework of interdisciplinary researches" (Mahmoudi, 2019: 91)

This article aims to compare the narrative of love, using Sternberg's love triangle theory, and has selected two well-known contemporary novels from two different cultures and believes that love is one of the natural characteristics that is common to all human beings regardless of the historical and cultural background and examining its reflection in the works of different nations can establish cultural links between them.

This article aims to compare the narrative of love, using Sternberg's love triangle theory, and has selected two well-known contemporary novels from two different cultures and believes that love is one of the natural characteristics that is common to all human

* Article history:

Received 18 July 2022

Accepted 08 April 2023

Received in revised form 06 November 2022

Published online: 14 November 2022

Journal of Comparative Literature

Year 15, No. 28, spring and summer 2023

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. PhD Student in Persian Language and Literature, Eghlid Branch, Islamic Azad University of Eghlid, Iran. pmzfa@yahoo.com

2 **Corresponding Author:** Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Shiraz Branch, Islamic Azad University of Shiraz, Iran. Z.rafeie43@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Eghlid Branch, Islamic Azad University of Eghlid, Iran. taghiehmr1345@gmail.com.

beings regardless of the historical and cultural background. and examining its reflection in the works of different nations can establish cultural links between them.

This theory also explains the nature of the components of love and considers "love" to be understandable and explainable in the form of its three constituent elements, that is, intimacy, lust and commitment (Sternberg, 1998: 9-10). The approach of this research is comparative literature based on the American school.

According to "Rene Volk", the founder of this school, "comparative literature has become an established term for any kind of literary study beyond the borders of national literature."

Comparative study provides the opportunity to compare different views of world writers on various subjects and its relationship with other sciences on a wider level. The use of psychological theory in this research is also chosen based on this.

2.Methodology

The current research is a descriptive-analytical research. Its data is of a textual type and includes sentences expressing the variables of intimacy, passion and commitment based on Sternberg's theory, which is collected through the study of library-documents and its results qualitatively described, compared and reported.

3.Discussion

The authors of both novels selected in this article came from different cultural backgrounds; Dolatabadi is familiar with the traditional rural life of the 50s after the land reforms in Iran, and Ishiguro is familiar with the traditional culture of Japan after World War II and influenced by English literature.

Both of them experienced the period of transition and transformation of their society in a way, and in their works, they

implicitly reflected the mutual influence of love and emotional relationships of humans and the limitations of social life.

The stories "Az Khem Chenbar" and "Never Leave Me "are not purely romantic works, but love is seen in the normal life of the characters and in the background of other events and affects them.

In both stories, social and cultural conditions have an effect on the appearance of the three components of the "love triangle" and how it occurs and causes subsequent events. "People's

romantic experience is strongly influenced by culture and is based on the environmental characteristics of the events of the two stories.

"In the culture of some societies, love is one of the necessities of marriage, but in the culture of another society there is no connection between the two" (Sternberg, 1998: 19).

In the novel " Never Leave Me" "Heilsham School" which is created and elaborated by the author's mind; The main limit is the life of the characters.

The prevailing conditions, "scientific" conditions and human profit seeking, are for obtaining donated organs, which has caused the birth of students and the establishment of Heilsham School, and overshadow on the relationships of Heilsham boys and girls and made them victims.

The sense of intimacy and commitment of the students is strengthened while learning and living together in one group, that is, Heilsham Boarding School; But the opportunity of life and passionate love has been taken away from them.

The main characters, Ruth, Tommy and Kat, are dynamic characters who try to change the situation because they need to prove their love for a better life.

The story of "Az Khem Chanbar" realistically reflects the image of the social life of its era in the rural area called "Rahim Abad" where the relationships of people, under the shadow of social conditions,

beliefs and convictions, difficult economic conditions and poverty, under the influence of male dominance and Local customs are formed within the framework of the family and without codified education

Strong characterization is one of the common points of these two works. The character of the manager in Dolatabadi's work and the character of Hilsham's supervisors in Ishiguro's work represent people who sacrifice "love" for their own profit.

The parents of "Maru", the character around whom the events of Dolatabadi's novel take place, abandoned him and entrusted him to his aunt in order to improve their economic conditions

Therefore, like the students of Hailsham, she is far from her real family, with a forced marriage, she does not have the opportunity to express her passion.

Taher is a static character who considers Maru's wife as his right, and "Maru" is a dynamic character who becomes Taher's wife against her will and works to change the situation. "At the same time, the culture around us makes beliefs; The experience of love also changes."The feeling of love is one thing, and showing it in the form of behavior in a way that the other party feels; is a lover; Something else (Armstrong, 2013: 40-24)

Examining the behavior of the characters using Sternberg's theory identifies the elements of love and its components in two novels and shows that the authors were able to; By paying close attention to the social and cultural factors of the society of the story, create images of the components of love with characterizations and descriptions of their behaviors in the reader's mind.

4. Conclusion

In the novel "Az Khem Chenbar", the love of "Tahir" to his wife "Maru" is a " Fatuous Love " composed of lust and information, and

the information of theory. Maru's love for Tahir, in which only the element of "intimacy" can be seen; It is of the "liking" type

Mr. Manager's love for Maru is of the "Infatuation" type, that is, it has a strong image of lust and a weak image of intimacy and lacks commitment.

Mirjan's son's love for "Maru" has a dimension of excitement on the part of Mirjan's son, and it is revealed only in the form of a conversation between other characters in the story, and it can be considered a type of "infatuation". In this novel, the frequency of behaviors indicating "lust" is more than "intimacy" and "commitment". In this novel, the narration of behaviors that indicate "intimacy" is more than the other two components.

In the novel "Never Leave Me", according to Sternberg's theory, the love between Kat and Tommy is of the "ideal love" type, between Kat and Ruth, of the "romantic" type, between Kat and Lenny, "infatuation" and between all three. Ruth, Kat and Lenny are of the "loving" type.

The behaviors that show the components of "intimacy" and "commitment" are more in the novel

"Never Leave Me" than in the novel "Az Khem Chanbar" and the behaviors that show "enthusiasm" or "lust" in the story "Az Khem Chanbar" are more than the story "Never Leave Me

Therefore, it can be said that these two authors have proposed types of love and its elements that are consistent with Sternberg's theory and can be compared and compared with each other.

Among the types of "love", mentioned; Two types of love, "liking" and "infatuation" are common in these two works.

Keywords: Intimacy, love, lust, commitment, Never Leave Me, Az Khame Chanbar.

References [In Persian]:

- Afroz, M. (2021). Adaptation of Lacan's psychoanalytical theories through the lens of translation studies theories. *comparative literature journal of Shahid Bahonar University, Kerman*, 14(26), 1-33
- Armstrong, J. (2013). *Conditions of love (philosophy of intimacy)*. Translated by Masoud Alia. second edition. Tehran: Phoenix Publications
- Dolatabadi, M. (2004). *From Kham Chabar*. Electronic Publications, Fidebo.
- Hedayatidana, S., & Saberi, H. (2013). Prediction of marital satisfaction based on love styles (intimacy, desire, commitment) and anxiety. *Family Research Journal*, 10(40), 511-527.
- Ishiguro, K. (2006). *Never Let Go*. Translated by Sohail Sami. First Edition. Tehran: Phoenix.
- June, S. (2011). *General literature and comparative literature (strategic treatise)*. Translated by Dr. Hassan Foroughi, Tehran: Smet.
- Kaysarian, I., Zahedi Mazandarani, M.J., Mehrayin, M., & Maleki, A. (2016). The study of love from the perspective of psychology, sociology, philosophy and linguistics; Presenting a composite theory. *Social psychology research*, (28), 56-81.
- Mahmoudi, M. (2018). The theory of Sternberg's love story in two realistic stories of his eyes and the deer's husband. *Research paper of literary schools*, 3(7), 63-80.
- Mahmoudi, M. (2019). "Sternberg's theory of love and comparative criticism of contemporary fiction. *Two scientific quarterly journals of literature and interdisciplinary research*, 2(3), 260-291.
- Moin, M. (2001). *Persian culture*. Volume 2, Tehran: Amir Kabir Publications
- Noorbakhsh Moghadam, A. (2019). Clinical Psychology. *Popular psychology encyclopedia*.
- Rashidi Zafar, M., Ghasimi Tarshizi, S., Koochaki, S., & Gozashti, M.A. (2019). Investigation of the components of love in Suvshon's novel based on Sternberg's love triangle theory. *Journal of Fiction Literature*, 9(1), 43-60.

- Rice, P. (2001). *Human growth*. Translator: Mahshid Foroughan, Tehran: Arajmand Publications.
- Salibi, J. (2003). *Descriptive culture of social psychology*. Tehran: Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies.
- Seyyed Hosseini, R. (2015). *Literary schools*. Volumes 1 and 2. 20th edition. Tehran: Aghaz.
- Sternberg, R. J. (1986). Atriangular theory of love. *Psychological review*, 93(2), 119.
- Sternberg, R. J. (1987). Liking versus loving: A comparative evaluation of theories. *Psychological Bulletin*, 102, 331–345.
- Sternberg, R. J. (1988). Triangulating love. In R. J. Sternberg & M. Barnes (Eds.), *The psychology of love* (pp. 119–138). New Haven, CT: Yale University Press.
- Sternberg, R. J. (1998). *Love is a story*. New York: Oxford University Press.
- Sternberg, R.J. (1998). *Love Story*. Translated by Mozghan, Jamali (2016). First Edition. Tehran: Katiba Farsi Publications.
- Volk, R. (1995). *René Volk's narrative of comparative literature*. Translated by Saeed Rafiei Khazri (2018). Tehran: Cheshme Publishing House.
- Zarinkoub, A.H. (2012). *Literary criticism*. Volumes 1 and 2. 10th edition. Tehran: Amir Kabir.

بررسی تطبیقی «عشق» در داستان «از خم چنبر» دولت آبادی و داستان «هرگز رهایم مکن» ایشیگورو بر اساس نظریه «مثلث عشق استرنبرگ»*

پروین محمدی‌زاده^۱؛ زهرا رفیعی^۲ (نویسنده مسئول)؛ محمدرضا تقیه^۳

چکیده

این مقاله در زمینه ادبیات تطبیقی با استفاده از نظریه روانشناختی «مثلث عشق» استرنبرگ، به بررسی «عشق»، یکی از رایج‌ترین مضامین ادبیات داستانی، در دو رمان داخلی و خارجی معاصر پرداخته است. از نظر استرنبرگ، عشق دارای سه مؤلفه شامل: «صمیمیت»، «هوس» و «تعهد» است. بر اساس چگونگی ترکیب این مؤلفه‌ها با یکدیگر هشت نوع عشق به وجود می‌آید؛ که عبارتند از: «فقدان عشق»، «دوست داشتن»، «شیفتگی»، «عشق پوچ»، «عشق رمانتیک»، «عشق رفاقتی»، «عشق ابلهانه» و «عشق کامل». این پژوهش، مؤلفه‌های مذکور را در دو داستان «از خم چنبر» اثر محمود دولت‌آبادی، نویسنده معاصر ایرانی، و داستان «هرگز رهایم مکن» اثر «کازئوو ایشیگورو»، نویسنده معاصر ژاپنی- بریتانیایی، شناسایی و انواع عشق را مشخص کرده است تا دیدگاه دو نویسنده را در چگونگی بیان «عشق» به دست‌دهد و با یکدیگر مقایسه کند. این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی است و گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای انجام شده است. براساس یافته‌های این تحقیق، مؤلفه «صمیمیت» و «عشق دوستانه یا رفاقتی» در رمان «ایشیگورو»، بیشتر به

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۲۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۲۳

DOI:10.22103/JCL.2023.18969.3433 نشریه ادبیات تطبیقی، سال پانزدهم، شماره بیست و هشتم، بهار و تابستان

۱۴۰۲، صص ۳۱۷-۳۴۶

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانشجوی دکترای تخصصی زبان و ادبیات فارسی، واحد اقلید، دانشگاه آزاد اسلامی، اقلید، ایران. رایان‌نامه:

pmzfa@yahoo.com

۲. استادیار، گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران. رایان‌نامه:-

Z.rafeie43@gmail.com

۳. استادیار، گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی، واحد اقلید، دانشگاه آزاد اسلامی، اقلید، ایران. رایان‌نامه:

taghiehr1345@gmail.com

تصویر کشیده شده است. در رمان دولت‌آبادی، هر سه مؤلفه، به صورت متنوع‌تری روایت می‌شود؛ در هیچ‌کدام از رمان‌ها عشق آرمانی یا عشق کامل وجود ندارد بلکه عشق از نوع «پوچ و ابلهانه» بیشتر به چشم می‌خورد.

واژه‌های کلیدی: از خم چنبر، هرگز رهایم مکن، عشق، صمیمیت، شور و شوق.

۱. مقدمه

از آنجاکه «عشق» نیرویی انگیزه‌بخش در زندگی و رفتار انسان است، بی‌شک در ابتدایی‌ترین آثاری که از او به جای مانده است، بازتاب داشته و توجه رفتارشناسان را به خود جلب کرده و ادبیات را نیز مشحون از احساسات و عواطف بشری نموده است؛ بنابراین «عشق از موضوعات مشترک مباحث روان‌شناسی و آثار ادبی است که قابلیت بررسی و مقایسه را در چارچوب پژوهش‌های بین‌رشته‌ای دارد.» (محمودی، ۱۳۹۹: ۹۱) علاوه بر آن در ادبیات جهانی می‌توان نمونه‌هایی یافت که قابلیت بررسی مقایسه‌ای یا تطبیقی را از نظر چگونگی بیان این مضمون داشته باشد. «مطالعات تطبیقی میان‌رشته‌ای، رویکردی جدید در تحقیقات ادبی است و اقبال پژوهشگران به این ساحت را می‌توان به مثابه دمیده شدن روحی تازه به کالبد ادبیات تطبیقی سنتی تلقی کرد.» (افروز، ۱۴۰۰: ۱۶)

۱-۱. شرح و بیان مسئله

علم روانشناسی می‌تواند به پژوهشگران یاری برساند تا چگونگی رفتارهای عاشقانه را در آثار ادبی بررسی کنند. «توجه به ارزش روانشناسی را منتقدان، در فهم آثار ادبی مهم می‌شمرند و آن را مفتاح سایر شقوق و اقسام نقد به‌شمار می‌آورند.» (زرین‌کوب، ۱۳۹۲: ۴۹) رویکرد این پژوهش ادبیات تطبیقی برپایه مکتب امریکایی، است. از نظر رنه ولک، بنیانگذار این مکتب، «ادبیات تطبیقی، اصطلاحی جاافتاده برای هر نوع مطالعه ادبی فراتر از مرزهای ادبیات ملی شده است.» (ولک، ۱۹۹۵، ۱۳۹۸: ۱۹) در این مکتب، قلمرو مفهوم ادبیات تطبیقی نه تنها ادبیات و آثار ادبی ملت‌ها، بلکه دیگر حوزه‌های فعالیت‌های هنری و شاخه‌های معارف و علوم انسانی را نیز در بر می‌گیرد. (ر.ک: همان) مطالعه تطبیقی این

فرصت را فراهم می‌کند که بتوان در سطح وسیع‌تری به مقایسه دیدگاه‌های مختلف نویسندگان جهان درباره موضوعات گوناگون و ارتباط آن با سایر علوم پرداخت. استفاده از نظریه روانشناسی در این پژوهش نیز بر همین اساس برگزیده شده است. روانشناسان از زوایای مختلف، به عشق پرداخته و نظرات مختلفی ارائه کرده‌اند. استرنبرگ (Sternberg)، روانشناس امریکایی، به ماهیت و ساختار عشق توجه داشته و نظریه «مثلث عشق» (triangular theory of love) را در اواخر سال ۱۹۸۰ مطرح کرده است که بر اساس آن می‌توان عشق را در قالب طیف وسیعی از عواطف، افکار و انگیزه‌های مختلف درک و توصیف کرد. مراقبت کردن از دیگری، خوب ارتباط برقرار کردن و حمایتگر بودن نمونه‌هایی از آنهاست. این نظریه، ماهیت اجزای تشکیل دهنده عشق را نیز بیان می‌کند و «عشق» را در قالب سه عنصر تشکیل دهنده آن، یعنی صمیمیت (intimacy)، هوس (Infatuation) و تعهد (commitment)، قابل فهم و توضیح می‌داند (استرنبرگ، ۱۹۹۸: ۹-۱۰).

این مقاله با هدف بررسی تطبیقی روایت عشق، دو رمان شناخته شده معاصر را از دو فرهنگ مختلف انتخاب نموده است و معتقد است عشق، یکی از ویژگی‌های فطری است که فارغ از بستر تاریخی و فرهنگی در بین همه انسان‌ها مشترک است و بررسی بازتاب آن در آثار ملل مختلف می‌تواند پیوندهای فرهنگی بین آن‌ها برقرار کند. «از خم چنبر» نوشته «محمود دولت آبادی» نویسنده برجسته ایرانی و «هرگز رهایم مکن» اثر معروف «کازوو ایشیگورو» (Kazuo Ishiguro)، نویسنده برجسته ژاپنی - بریتانیایی است. با مطالعه این دو اثر، به این نکته دست می‌یابیم که هر دو رمان زندگی کسانی را روایت می‌کند که دور از خانواده دلخواه خود زندگی کرده‌اند. قوانین مدرسه هیلشم در رمان ایشیگورو و آداب و سنن روستایی در رمان دولت آبادی، هر دو، عوامل محدودکننده رفتارهای شخصیت‌های اصلی و موجب کم‌توجهی به خواست آنهاست. در نتیجه روابط عاطفی به ویژه عشق‌ورزی آنان نادیده گرفته شده است و مسئله کمبود عاطفی شخصیت‌ها از نقاط مشترک هر دو رمان است. ما با شخصیت‌هایی روبه‌رو هستیم که با کمبود عاطفه از سوی پدر، مادر یا اجتماع

در کودکی و یا در زندگی مواجه بوده‌اند و این موضوع در هر دو داستان زمینه روی دادن حوادث مهم است. داستان «از خم چنبر» از مجموعه داستان‌های دههٔ چهل تا نیمهٔ اول دههٔ پنجاه خورشیدی، است که در فضای روستایی در حوالی خراسان اتفاق می‌افتد و موضوع آن پیرامون زندگی شخصی به نام «طاهر» می‌چرخد که سرش به زندگی خودش گرم است، اما ذهنش درگیر رابطهٔ زنش و مردی دیگر می‌شود و این موضوع او را وارد حوادث بعدی می‌کند. (ر.ک. دولت‌آبادی، ۱۳۸۳: ۶۱)

در رمان «هرگز رهایم مکن» (Never Leave Me) پرستار «کتی اچ»، سی و یک‌ساله، داستان زندگی‌اش را برای ما روایت می‌کند. کتی، تامی و روت دانش‌آموزان مدرسهٔ شبانه‌روزی نامعمولی به نام هیلشم (Hailsham) هستند. (ر.ک: ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۱-۱۶) در این مقاله فرض بر این است که رفتارهای روایت‌شده از روابط عاشقانهٔ شخصیت‌های اصلی این دو داستان با استفاده از نظریهٔ «مثلث عشق استرنبرگ» قابل بررسی و با یکدیگر قابل تطبیق و مقایسه هستند؛ بنابراین به دنبال یافتن پاسخ این پرسش‌هاست که بر اساس این نظریه کدام یک از «مؤلفه‌های سه‌گانه مثلث عشق» در این دو رمان، روایت بیشتری دارد و نویسندگان، بیشتر به کدام یک از انواع هشتگانهٔ عشق، پرداخته‌اند؟ آیا این روایت‌ها با یکدیگر انطباق دارند؟

۱-۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع تحقیق توصیفی-تحلیلی است. داده‌های آن، از نوع متنی بوده و شامل جملات بیان‌کنندهٔ متغیرهای صمیمیت، اشتیاق و تعهد براساس نظریهٔ استرنبرگ، می‌باشد که از طریق مطالعهٔ کتابخانه‌ای-اسنادی، جمع‌آوری و نتایج آن به صورت کیفی، توصیف، با یکدیگر مقایسه و گزارش می‌شوند.

۱-۳. پیشینهٔ پژوهش

نظریهٔ استرنبرگ، یک نظریهٔ روانشناختی است که بیشتر در پژوهش‌های روانشناسی استفاده شده‌است؛ مانند پژوهش هدایتی و صابری (۱۳۹۳) که سهم مؤلفه‌های صمیمیت و تعهد را در ایجاد رضایت زناشویی بررسی کرده‌اند.

با استفاده از این نظریه، تاکنون پژوهش‌های محدودی بر روی داستان و رمان انجام شده است؛ «بررسی مؤلفه‌های عشق در رمان سووشون براساس نظریهٔ «مثلت عشق استرنبرگ»، مقاله‌ای از رشیدی ظفر و قسیم (۱۳۹۸) است که عشق‌ورزی زری و یوسف را به عنوان شخصیت‌های اصلی این رمان مطالعه کرده و به این نتیجه دست یافته که سیمین دانشور به حفظ و نگاهداری روابط عاشقانه در چارچوب خانواده اهمیت بسیاری می‌دهد و یوسف و زری عشق متعالی را تجربه می‌کنند.

جدیدترین پژوهش در این زمینه مقالهٔ محمودی (۱۳۹۹) است؛ با عنوان «نظریهٔ قصهٔ عشق استرنبرگ در دو داستان رئالیستی «چشم‌هایش» و «شوهر آهو خانم» که کوشیده است، الگوهای مرتبط با روابط زوجها را در دو داستان با قصه‌های عشق استرنبرگ، مطابقت دهد. مقالهٔ دیگری از ایشان با عنوان «نظریهٔ عشق استرنبرگ و نقد تطبیقی داستان معاصر»، قصه‌های عشق استرنبرگ را در پنج رمان معاصر «پرندهٔ من، خط تیره آیلین، خون‌مردگی، پاییز، فصل آخر سال است و چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» مطابقت داده است. دربارهٔ مقایسهٔ آثار دو نویسندهٔ منتخب برای این مقاله، با نظریهٔ مثلث عشق استرنبرگ با رویکرد تطبیقی اثری مشاهده نشد.

۲. بحث و بررسی

در ادبیات جهان، با رویکردهای گوناگونی از مضمون عشق به عنوان یکی از ماندگارترین تجارب بشری، روبه‌رو هستیم؛ در این مقاله در دو رمان از دو نویسندهٔ برجستهٔ جهان، «عشق» با رویکردی روانشناسانه در چارچوب نظریهٔ «مثلث عشق استرنبرگ» بررسی می‌شود که به شرح مختصر آن می‌پردازیم.

۲-۱. چارچوب نظری

عشق و ابراز آن فارغ از بسترهای فرهنگی، از لوازم حیات بشری است که در هنر و ادبیات جهان منعکس می‌شود و رمان جایگاه مناسبی برای بازتاب رفتارهای انسانی حاصل از آن است. این مطالعه در حوزهٔ روایت‌شناسی عشق انجام پذیرفته است. که یکی از حوزه‌های

مطالعاتی در مورد عشق است. «روایت‌شناسی عشق، یعنی مطالعه عشق از منظر روایت‌هایی که کشگران اصلی عشق (عاشق و معشوق) از روابط عاشقانه خود ارائه می‌کنند. هدف اینگونه مطالعات، ارائه یک روایت زنده از منطق درونی عشق است. شاید بتوان استرنبرگ را مهمترین محقق این حوزه دانست. مفهوم متفاوتی از معنای عشق به وسیله «الگوی مثالی عشق استرنبرگ» ارائه شده است» (قیصریان و زاهدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۲). او می‌نویسد: «بیشتر نظریه‌های مربوط به دوست‌داشتن و به‌خصوص، عشق‌ورزیدن، تنها به بخشی از هر پدیده پرداخته‌اند و اگر این تئوری‌ها در چارچوبی یکپارچه قرار داده شوند، که دید وسیع‌تری از دوست‌داشتن را در بر بگیرد، ممکن است درک بهتری از عشق و دوست‌داشتن، داشته باشیم» (استرنبرگ، ۱۹۸۷: ۱۴۳).

از دیدگاه استرنبرگ، می‌توان عشق را با توجه به طیف وسیعی از عاطفه‌ها، اندیشه‌ها و انگیزش‌های متفاوت، بازساخت؛ پدیده‌هایی مثل علاقه و میل به دیگری، برقراری ارتباط متقابل به صورت شایسته و حمایت از یکدیگر (استرنبرگ، ۱۹۹۸: ۹). براساس نظریه «مثالث عشق»، عشق در قالب سه عنصر تشکیل‌دهنده آن «صمیمیت»، «هوس» و «تعهد» قابل درک و توصیف است (همان: ۱۰). «نسبت این عناصر در انواع مختلف عشق متفاوت است؛ به عنوان مثال مشخصه عشق رمانتیک، صمیمیت و هوس است درحالی‌که در عشق بچگانه یا احمقانه تعهد ناشی از هوس حرف اول را می‌زند و عشق خاص یا کامل، تلفیقی از هر سه عنصر صمیمیت، هوس و تعهد است.» نوع عشقی که فرد تجربه می‌کند به میزان قدرت این عناصر نسبت به یکدیگر بستگی دارد. این سه مؤلفه از تعامل با یکدیگر و با اعمالی که تولید می‌کنند؛ انواع مختلفی از تجربیات عاشقانه را شکل می‌دهند (استرنبرگ، ۱۹۸۶: ۱۱۹). مؤلفه صمیمیت به احساس نزدیکی و پیوند در روابط عاشقانه اشاره دارد؛ بنابراین شامل آن احساساتی می‌شود که اساساً به تجربه گرما در یک رابطه دوست‌داشتنی منجر می‌شود. (ر. ک: همان) مؤلفه هوس یا شور و شوق اشاره به انگیزه‌هایی دارد که منجر به روابط عاشقانه می‌شوند، شامل منابع انگیزشی جاذبه جسمی، مصرف جنسی و موارد مرتبط با آن و اشکال دیگر تحریک، که منجر به تجربه شور در یک رابطه عاشقانه می‌شود.

(ر.ک: همان) مؤلفه تعهد در حوزه شناختی، شامل شناخت عناصری است که در تصمیم‌گیری نسبت به حفظ آن عشق به صورت طولانی مدت یا کوتاه‌مدت نقش دارند (ر.ک: همان).

از ترکیب این مؤلفه‌ها با هم، هشت نوع عشق، به وجود می‌آید (همان). اول فقدان عشق، (Non love) زمانی است که ابعاد سه‌گانه عشق در روابط افراد بسیار کم‌رنگ است یا اصلاً وجود ندارد؛ دوم، دوست‌داشتن، (liking) زمانی است که فقط عامل صمیمیت وجود داشته‌باشد و از دو بعد دیگر خبری نیست یا بسیار کم‌رنگ است؛ سوم، شیفتگی یا دل‌باختگی (Infatuated love) حالت شدید شور و اشتیاق است که در آن فرد به شدت و به‌طور افراطی مجذوب‌شده، درحالی‌که تعهد و صمیمیت واقعی وجود ندارد؛ چهارم، عشق پوچ یا تهی (Empty love) که در این نوع عشق فقط بعد تعهد وجود دارد و سایر ابعاد وجود ندارد یا بسیار کم‌رنگ است؛ پنجم، عشق رمانتیک، (Romantic love) یعنی ترکیبی از صمیمیت و شور و شوق که براساس دو جنبه جذابیت فیزیکی و عاطفی استوار و نوعی احساس نزدیکی، قرابت و پیوند بین دو زوج است؛ ششم، عشق رفاقتی، (Companionate love) ترکیبی از صمیمیت و تعهد و یک رابطه دوستانه پایدار، طولانی‌مدت و متعهدانه همراه با مقدار زیادی صمیمیت است؛ هفتم، عشق ابلهانه، (Fatuus Love) که، از ترکیب هوس و تعهد به وجود می‌آید و صمیمیت در آن دیده‌نمی‌شود. زوجین صرفاً براساس حالت هوس نسبت به هم متعهد هستند و رابطه صمیمانه و عاطفی عمیقی با همدیگر دارند.

عشق کامل یا آرمانی (Consummate Love) ترکیبی از سه حالت صمیمیت، هوس و تعهد است. در این حالت فرد همسر خود را به عنوان یک انسان، دوست می‌دارد و به او احترام می‌گذارد، متعهد است و از طریق برقراری ارتباط درست با او احساس نزدیک‌بودن، می‌کند. رفتار دوستانه، رفاقت‌آمیز، محبت‌آمیز و مراقبت‌آمیز خواهد داشت (ر.ک. استرنبرگ، ۱۹۸۶: ۱۲۳). مهم‌ترین کاربرد این نظریه، این است که به مردم کمک شود؛ دریابند که روابط اغلب پویا و دینامیک هستند و شاد زندگی کردن، فقط یک رؤیا

یا اسطوره نیست، بلکه اگر واقعی باشد؛ شادکامی باید با احساسات و در زمانهای گوناگون یک رابطه شکل بگیرد.» (نوربخش مقدم، ۱۳۹۹: ۱) به وسیله این نظریه می‌توان عشق را براساس بروز رفتارهای واقعی افراد و نیز رفتارهای عاشقانه‌ای که نویسندگان برای شخصیت‌های داستان خود در نظر می‌گیرند، مطالعه و بررسی کرد، زیرا مسائل اجتماعی، احساسات و روابط واقعی انسانی در ادبیات، به‌ویژه در رمان‌ها بازتاب می‌یابد. «رمان‌نویس، حوادثی را به ما عرضه می‌کند شبیه حوادث روزمره و می‌خواهد به آن‌ها تا حد امکان چهره واقعی بدهد...» (بوتور، به نقل از: سیدحسینی، ۱۳۸۸: ۱۱۰۷)

۲-۲. صمیمیت

صمیمیت در لغت به معنی یگانگی، یکرنگی و یکدلی معنا شده است. (معین، ۱۳۸۰: ۲۱۶۴) در روانشناسی «صمیمیت» یک مؤلفه هیجانی است و شامل مشارکت، حمایت و برقراری ارتباط عاطفی می‌شود که مستلزم ارتباط و درک متقابل است. (ر.ک: رایس، ۲۰۰۱ ترجمه فروغان، ۱۳۸۶: ۲۸۹) استرنبرگ آن را به‌عنوان احساساتی که نشانه نزدیک بودن است، در نظر گرفته است. میلی ارادی برای مجاورت و ارتباط با دیگری. (ر.ک: استرنبرگ: ۱۹۷۸) او در تحقیقاتش به این نتیجه رسیده است که «صمیمیت» شامل ده عنصر مختلف در رابطه با شخص موردعلاقه است: ۱- میل به رفاه شخص موردعلاقه؛ ۲- تجربه خوشحالی با او؛ ۳- داشتن توجه زیاد به وی؛ ۴- تکیه کردن به شخص موردعلاقه در هنگام نیاز؛ ۵- داشتن درک متقابل؛ ۶- درمیان گذاشتن مسائل شخصی؛ ۷- دریافت حمایت عاطفی؛ ۸- ارائه حمایت عاطفی؛ ۹- برقراری رابطه صمیمانه؛ ۱۰- ارج نهادن به معشوق. (همان) او می‌گوید «این احساسات فقط زیرمجموعه‌ای از موارد ممکن را تشکیل می‌دهند که می‌توانند در مؤلفه صمیمیت عشق، تجربه شوند و علاوه بر این، لازم نیست که همه افراد، تمام این احساسات را به منظور تجربه عشق، تجربه کنند.» (استرنبرگ، ۱۹۸۶: ۱۲۱)

یافته‌های استرنبرگ، حاکی از آن است که صمیمیت، یک هسته مشترک در کلیه روابط عاشقانه است؛ به‌عنوان مثال، در عشق به مادر، پدر، خواهر و برادر، بهترین دوست و یک عاشق، نیز یک هسته مشترک را تشکیل می‌دهد (ر.ک: همان)؛ درحالی که به نظر

می‌رسد اشتیاق و تعهد اجزای سازنده منحصر به فرد روابط عاشقانه با گروه‌های خاصی از افراد، باشد.

۲-۱-۲. صمیمیت در داستان «از خم چنبر»

بنا به تعریف استرنبرگ، صمیمیت در الگوی مثلثی عشق، به میزان نزدیکی‌ای که دو طرف نسبت به هم احساس می‌کنند و این که تا چه حد به هم وابسته‌اند؛ اطلاق می‌شود. (ر.ک: صلیبی، ۱۳۸۲: ۱۷۲) نگاهی به روابط شخصیت‌های این داستان، با یکدیگر می‌تواند میزان صمیمیت آن‌ها را نشان بدهد. رابطه‌های «مادر و خاله مارو با او» «طاهر با مارو»، «مارو با مدیر مدرسه»، «مدیر مدرسه با مارو»، «مدیر مدرسه با نامزدش گل آرا» و عشق «پسر میرجان به مارو» در داستان «از خم چنبر» روابطی قابل بررسی از این نظر هستند. از ده عنصری که استرنبرگ برای صمیمیت نام برده‌است، سه عنصر میل به رفاه، تجربه خوشحالی و طرح مسائل شخصی را می‌توان در رمان مذکور، به صورت برجسته مشاهده کرد که در روابط بین شخصیت‌ها به تصویر کشیده شده‌است؛ در اینجا به ذکر آن‌ها می‌پردازیم:

۲-۱-۲-۱. میل به رفاه شخص موردعلاقه

این عنصر را می‌توان در ارتباط پدر و مادر مارو با فرزندشان هم دید؛ هرچند که او را رها کرده و خود به دنبال کار رفته‌اند و این کار نارضایتی مارو را در پی دارد؛ اما از عشق آن‌ها نسبت به مارو و میل به رفاه برای او، دور کردن او از رنج غربت و بلا تکلیفی، حکایت می‌کند. «... نمی‌خواهم او زیر دست و پای هر مرد و نامرد بیفتد... این دختر چه گناهی دارد؟» (دولت آبادی، ۱۳۸۳: ۵۵). سایر اعضای خانواده نیز با مدیر مدرسه که در خانه آنها زندگی می‌کند؛ رفتاری صمیمانه حاکی از تمایل برای تأمین رفاه و آسایش او دارند: «مارو چای تازه دم جلویم گذاشت؛ خاله آتکه رخت‌هایم را داشت می‌شست طاهر رفته بود...» (همان: ۸۰) طاهر به عنوان همسر مارو تمایل دارد که آسایش کافی برایش فراهم کند و روز و شب برای این هدف تلاش می‌کند. «من، غیر از این زن چی دارم؟ من برای او روز و شب راه می‌روم، هر چه بخواهد برایش فراهم می‌کنم. (دولت آبادی، ۱۳۸۳: ۱۳۲)

۲-۱-۲-۲. تجربه خوشحالی با او

در عشق مارو و مدیر با یکدیگر می‌توانیم نمونه رفتارهایی را بینیم که تجربه خوشحالی برای او و «مارو» را به دنبال دارد. آن‌ها از باهم بودن خوشحال هستند و مارو از این که با مدیر برود رضایت دارد: «مارو به اتاق آمد... گفت: هر کجا که بخوای با تو می‌آیم.» (ر.ک. همان: ۸۱) اما مارو از این که زنِ طاهر شده، احساس شادی ندارد و روایتی که نشان‌دهنده خوشحالی او از بودن در کنار طاهر باشد؛ در داستان دیده نمی‌شود.

۳-۱-۲-۲. در میان گذاشتن مسائل شخصی

در بین اعضای خانواده طاهر طرح مسائل شخصی را در قالب رازداری و درد دل کردن با یکدیگر می‌بینیم که نزدیک بودن آن‌ها با یکدیگر را نشان می‌دهد. آقای مدیر، رازدارِ همسرِ طاهر، است. آن‌ها به صورت پنهانی با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند. «...نه، اصلاً. من یک تار موی تو را به صدتا از این‌ها عوض نمی‌کنم...» (همان: ۴۶) خاله مارو، رازدار مارو است و با وجود اطلاع از روابط پنهانی مارو و مدیر، به طاهر اطلاع نمی‌دهد. طاهر، آقای مدیر را رازدار خود می‌داند و با او درد دل و مشورت می‌کند: «...من شما را بزرگ‌تر از خودم می‌دانم و می‌خواهم حرف‌هایی به شما بزنم که به هیچ کس دیگر نمی‌توانم بزنم...» (همان: ۹۰)، اما «طاهر» علی‌رغم این که همسر «مارو» است؛ راه و رسم صمیمیت با مارو را نمی‌داند و در برقراری ارتباط نزدیک با او دچار مشکل شده و همین موضوع زندگی او را تحت تأثیر قرار داده است: «...طاهر خواست حرفی بزند اما حس کرد، نمی‌تواند. حرف زدن نمی‌توانست؛ انگار یکباره دریافت که بلد نیست حرف بزند... هیچ چیز به ذهن طاهر نمی‌رسید. حس می‌کرد حرف‌هایی را هم که مادرش یادش داده بود، فراموش کرده است» (دولت‌آبادی، ۱۳۸۳: ۶۳). به کاربردن جمله‌هایی از این دست که «مارو از شویش وحشت داشت» نیز، (همان: ۶۴) نشان می‌دهد که این دو شخصیت، یعنی طاهر و مارو نمی‌توانند با یکدیگر درد دل کنند و به قدر کافی به هم نزدیک باشند.

۲-۲-۲. «صمیمیت» در رمان هرگز رهایم مکن

در این رمان نیز نمی‌توان تمام ده عنصر از مؤلفه صمیمیت را به طور کامل دید. «در میان گذاشتن مسائل شخصی»، «ارائه و دریافت حمایت عاطفی»، «تجربه خوشحالی»، «ارج نهادن

به طرف مقابل»، و «میل به رفاه شخص مورد علاقه»، از عناصر قابل تأمل صمیمیت در این رمان است. دانش آموزان هیلشم مانند بچه‌های عادی با یکدیگر بازی، گفت‌وگو و زندگی می‌کنند. پس از پایان دوره دبیرستان رابطه‌های جدیدی بین آنها شکل می‌گیرد. شخصیت‌های اصلی، «کتی»، «روت» و «تامی» باهم به سفر می‌روند، رازدار یکدیگر هستند و به هم کمک می‌کنند و برای باهم ماندن تلاش می‌کنند. نمونه‌هایی از رفتارهای نشان‌دهنده مؤلفه «صمیمیت» بین آن‌ها از این قرار است:

۲-۲-۱. در میان گذاشتن مسائل شخصی

رازداری و درد دل کردن از نمونه مسائل شخصی بین شخصیت‌های رمان «هرگز رهایم مکن» نیز هست. «کتی» در نقل خاطرات خود از «روت» می‌گوید: «ما باهم در هیلشم بزرگ شده بودیم، چیزهایی را می‌دانستیم و به خاطر می‌آوردیم که هیچ‌کس دیگر به یاد نداشت.» (همان: ۱۱) آن‌ها سعی می‌کنند رازدار باشند و یکدیگر را ناراحت نکنند: «شاید فکر می‌کردیم روت باید اجازه بدهد، او باید بگوید چقدر بگوییم و چقدر نگوییم... با این رازداری و سکوت، نگفتن قضیه جودی و تومی به روت برایم ساده‌تر بود.» (ر.ک. همان: ۲۴۳-۲۴۴) «روت حرفش را پی‌گرفت: تومی، باید بفهمی. اگر من و کاتی بهت می‌خندیم، زیاد مهم نیست. بین خودمونه. اما لطفاً کاری نکن که همه بفهمن» (همان).

۲-۲-۲. ارائه و دریافت حمایت عاطفی

شخصیت‌های رمان «هرگز رهایم مکن» دوستانه سعی می‌کنند راه حل مناسبی برای مشکلات دوستان خود پیدا کنند و حال یکدیگر را خوب نگهدارند حمایت و ایجاد ثبات و آرامش برای یکدیگر در روابط آن‌ها دیده می‌شود: «به نظر می‌رسید که هر سه نفرمان دوباره به هم نزدیک شده‌ایم و من نمی‌خواستم ناگهان مسئله‌ای ناجور پیش بیاید و آن عشق و حالمان را کور کند.» (همان: ۲۴۲) «با دو دست، دستش را گرفتم و هر بار که موج درد تنش را می‌پیچاند و از من دور می‌کرد؛ دستش را می‌فشردم. تا وقتی اجازه دادند، کنار تختش ماندم، شاید سه ساعت یا حتی بیشتر» (همان: ۳۰۲). «دیگر سایه‌های سیاه گذشته

برسرمان سنگینی نمی‌کنند و واقعاً در کنار همدیگر ثبات و آرامش داشتیم» (ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۳۱۱).

۲-۲-۳. تجربه خوشحالی با او

در شرایط گوناگون شخصیت‌های اصلی داستان در کنار هم احساس شادی می‌کنند و یکدیگر را تأیید و خوشحال می‌کنند: «عاقبت توانستم نگاهش کنم و با قاطعیت بگویم: تومی... این کارا خوبه. واقعاً خوبه... می‌دانستم که با حرفم چقدر خوشحالش کرده‌ام» (همان: ۲۴۸) «رفتار روت عالی بود، بدون این که جاروجنجال راه بیندازد، مراقبم بود و آماده بود هر وقت که دلگیر و غمگین بودم؛ سرحالم کند. مدام لطف‌های کوچکی در حقم می‌کرد، مثلاً برایم ساندویچ درست می‌کرد یا به‌جای من به کار گردگیری و نظافت می‌رسید» (همان: ۲۵۰). «کتی» بعد از دیدن دوباره «تامی» درحالی که برای پرستاری «روت» داوطلب شده و با او سوار ماشین است، تام را دوباره می‌بیند سپس هر سه برای دیدن قایق باهم سفر می‌کنند. او این دیدار را این‌طور توصیف می‌کند: «قلبم ناگهان تپیده بود، چون در یک آن، با خنده‌ای که نشان موافقت بود، پنداری من و تومی بعد از آن همه سال دوباره به هم نزدیک شده بودیم» (ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۲۸۶).

۲-۲-۴. ارج نهادن به طرف مقابل

ارزش دادن به روابط صمیمانه و قدردانی نسبت به رفتارهای متقابل بخشی اصلی از احساسات شخصیت‌ها در این داستان است «البته حالا که به روت فکر می‌کنم، می‌بینم که از مردنش غمگینم اما به خاطر آن بخش آخر روابطمان نسبت به او احساس قدردانی می‌کنم» (همان: ۳۰۱).

۲-۲-۵. میل به رفاه شخص مورد علاقه

آنها در شرایط گوناگون با رفتارهایی مثل صحبت کردن، کتاب خواندن برای یکدیگر سعی دارند؛ آسایش بیشتری برای هم فراهم کنند و از رنج یکدیگر کم کنند «روی صندلی می‌نشستم و برایش کتاب می‌خواندم؛ کارهایی مثل «اودیسه» یا «هزار و یک شب»، گاهی باهم حرف می‌زدیم (همان). دریافت پیام از شیوه نگاه و درک نیاز یکدیگر برای کمک به یک دوست مشترک نشانه درک متقابل از احساسات در بین آنهاست: «معنای نگاهش را

دانستم. گفتم: همه چی روبه‌راهه، این کار را می‌کنم روت. در اسرع وقت پرستاری تومی رو به عهده می‌گیرم» (ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۳۰۳).

۳-۲. هوس

از نظر استرنبرگ، هوس یا شور و شوق یکی از ابعاد عشق است که همراه با دو بعد صمیمیت و تعهد «عشق کامل» را شکل می‌دهد و مبتنی بر انگیزش‌های شهوانی و جذابیت‌های جسمانی و شامل اشتغالات ذهنی مثبت نسبت به معشوق است. جنبه انگیزشی دارد (ر.ک. استرنبرگ، ۱۹۷۸). اشتیاق، مبتنی بر دلدادگی، جاذبه جسمانی و میل جنسی است (قیصریان و زاهدی مازندرانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۲). که با رفتارهایی چون معاشقه همراه است و نقش مهمی در شکل گرفتن روابط دارد.

۳-۲-۱. «هوس» در رمان «از خم چنبر»

با توجه به بافت جامعه‌ای که در این رمان به تصویر کشیده شده و آداب و سنت‌های موجود در آن، می‌توان گفت: در عشق طاهر به همسرش «مارو»، مؤلفه هوس وجود دارد، اما چون همسرش تمایلی به ازدواج با او نداشته؛ طاهر برای برقراری ارتباط‌های جسمی و زناشویی به رفتارهای خشن متوسل می‌شود. او اعتقاد دارد که: «...من عاشق و او فارغ. من پیش می‌خیزم، او پس می‌رود» (دولت‌آبادی، ۱۳۸۳: ۱۳۲). «مارو» شور و شوقی نسبت به زندگی با طاهر ندارد و در گفت‌وگویی مارو خطاب به طاهر نارضایتی خود را از رابطه زناشویی با وی، ابراز می‌دارد: «اسیر گرفته‌ای خانه‌خراب؟ دلم نمی‌خواهد... (دولت‌آبادی، ۱۳۸۳: ۶۹). «تا پیش از آن شب، مارو طاهر را نمی‌طلیید؛ از آن پس ترس هم بر بیزاریش افزون شده بود. دیگر مارو از شویش وحشت داشت» (همان: ۶۴).

عشق آقای مدیر به همسر طاهر، پر از شور و شوق یا هوس است، برخی از جاذبه‌های جسمانی مارو از زبان مدیر توصیف شده: «...سرخ‌ی به سفیدی چهره‌اش دویده بود و پوستش ملتهب بود مثل این که تب داشته باشد؛ این خواستی‌ترش می‌کرد...» و بالاخره رابطه پنهانی آن دو حاصل این نوع انگیزش و توجه است. «در آن لحظه‌ها هر چه از من می‌خواست به آن تن می‌دادم» (همان: ۸۲). در عشق مارو به آقای مدیر نیز مؤلفه شور و

شوق وجود دارد: «مارو به اتاق آمد،... گفت هر کجا که بخوای با تو می‌آیم» (همان: ۸۱). «بعدش عادت کردم. هر وقت خانه خلوت می‌شد مارو مال من بود. ...حالا هم می‌آید من هم می‌خواهم که بیاید» (همان: ۸۲). در عشق آقای مدیر به گل‌آرا، شور و اشتیاقی وجود ندارد، نامزدی به خاطر بهره‌مندی از مواهب اجتماعی و داشتن اسم و رسم است و تعهد نیز به دنبال آن به وجود آمده است. آقای مدیر با خود، نارضایتی از نامزدی‌اش با دختر آقای ذیحقی را زمزمه می‌کند: «...چرا تن دادم به این که دختر ذی‌حقی را نامزد کنم؟ برای چی خودم را گیرانداختم...خوشم می‌آمد خودم را بالا بکشم...» (همان: ۷۵-۸۰) «دختر ذیحقی، به خدا نمی‌خواهمش...» (همان: ۱۱۵).

۲-۳-۲. هوس در رمان «هرگز رهایم مکن»

با مطالعه داستان، دریافت می‌شود که دانش‌آموزان هیلشم با شیوه خاصی به دنیا آمده‌اند، یعنی حاصل یک کار آزمایشگاهی هستند و قرار نیست بچه‌دار شوند اما برای روابط جنسی آموزش‌های لازم را دریافت کرده‌اند و می‌خواهند شبیه سایر انسان‌ها باشند و پس از اتمام دبیرستان، به تجربه کردن این روابط می‌پردازند (ر.ک. همان). «من با یکی از کهنه‌سربازها رابطه داشتم، پسری به اسم لنی، ارتباطی که راستش عمدتاً به خاطر رابطه جنسی بود» (ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۲۵۰). «نمی‌خواستم این رابطه را به او تحمیل کنم، از دیگر سو، به فکر رسیده بود که اگر قرار باشد باهم باشیم و این ارتباط را عقب بیندازیم، تبدیل این رابطه به بخشی طبیعی از روابطمان مدام دشوار و دشوارتر خواهد شد و به علاوه فکر می‌کردم که اگر برنامه‌های ما در همان مسیری که «روت» خواسته بود؛ پیش برود و ما درخواست تعویق اهدای عضو بدهیم، نداشتن رابطه جنسی برایمان امتیاز واقعاً منفی محسوب خواهد شد (همان: ۳۰۶).

۲-۴. تعهد

«تعهد» در لغت، عهدبستن، نگاه‌داشتن، کاری را به عهده گرفتن، تیمارداشتن، غمخواری و پیمان‌بستن معنی شده است (معین، ۱۳۸۰: ۱۱۰۵). از دیدگاه استرنبرگ، این مؤلفه شامل تصمیم‌های خودآگاهانه و غیر خودآگاهانه‌ای می‌شود که فرد برای دوست‌داشتن و ماندن با دیگری می‌گیرد و خود را متعهد به حفظ آن می‌کند. این حالت جنبه شناختی دارد و در

بردارنده تصمیم کوتاه‌مدت و بلندمدت برای دوست‌داشتن و مراقبت از معشوق است. این بعد، تصمیم گرفتن برای تعهدداشتن، حفظ و نگهداری از معشوق و رابطه طولانی‌مدت با اوست و شامل تصمیم‌گیری در این باره است که فقط با یک نفر باشد و شریک دیگری برای خود انتخاب نکند و این ارتباط را مهم‌تر از ارتباط با هر فرد دیگری تلقی کند (ر.ک: استرنبرگ، ۱۹۸۶) «تعهد» دوست‌داشتن فرد دیگری در کوتاه‌مدت از روی تصمیم و پابندی به حفظ آن در درازمدت است (همان).

۲-۴-۱. تعهد در رمان «از خم چنبر»

در این داستان پدر و مادر «مارو» تعهدی به نگهداری فرزند خود احساس نمی‌کنند و او را به خاله‌اش می‌سپارند. با توجه به شرایط فرهنگی حاکم بر این داستان تعهد بین سایر شخصیت‌های این رمان به صورت ازدواج پدیدار می‌شود؛ ارتباط آقای مدیر با نامزدش، «گل‌آرا»، به ازدواج ختم می‌شود اما در ارتباط با مارو تعهدی احساس نمی‌کند و سرانجام با وجود شور و شوقی که نسبت به او دارد، مدت کوتاهی با او می‌ماند و رهایش می‌کند. طاهر با مارو ازدواج می‌کند و به ادامه زندگی با «مارو» پایبند است. او برای حفظ ازدواج خود، می‌جنگد و از جان خود نیز می‌گذرد (ر.ک. دولت آبادی، ۱۳۸۳). مارو برای ادامه زندگی با طاهر تعهدی احساس نمی‌کند؛ چون تن به ازدواجی ناخواسته داده‌است. «تصور این که عمری را باید با طاهر بگذرانم خفه‌اش می‌کرد. خودش نمی‌دانست چرا؟ همین قدر می‌دانست که نمی‌تواند با طاهر سر کند» (همان: ۱۲۳).

۲-۴-۲. تعهد در رمان «هرگز رهایم مکن»

از آنجا که شخصیت‌های این داستان، قرار است در مدت‌زمان معینی به اهدای عضو پردازند و زندگی آن‌ها از پیش تعیین شده‌است؛ فرصت زیادی برای انجام تعهد و داشتن ارتباط‌های بلندمدت، پیدا نمی‌کنند و سرانجام در مهلت مقرر پس از سه یا چهار بار اهدای عضو جان خود را ازدست‌می‌دهند. اما تصور آن‌ها این است که اگر ثابت کنند که واقعاً عاشق یکدیگر هستند، به آن‌ها فرصت داده‌خواهد شد که مدت زمان بیشتری کار اهدای عضو آن‌ها به تأخیر بیفتد تا بتوانند باهم باشند: «... آگه عاشق هم بودین، واقعاً درست و حسابی

عاشق و آگه می‌تونستین عشقتون رو ثابت کنین، اون وقت کسانی که هیلشم رو اداره می‌کردن، ترتیب قضیه رو براتون می‌دادن. ترتیبی می‌دادن که قبل از شروع اهداهاتون، بتونین یه چند سالی باهم باشین» (ایشیگورو، ۱۳۸۵: ۲۰۲). احساس به وجود آمدن عشق بین کات و تامی و میل به داشتن تعهد و پایبندی به آن، باعث می‌شود به دنبال راهی برای بیشتر باهم بودن باشند؛ بنابراین برای به دست آوردن زمانی برای تعهد تلاش می‌کنند: «روت گفت: گوش کن کاتی، تو و تومی، شما باید سعی کنین و تعویق بگیرین، واسه شما دو نفر شانس هست؛ واقعاً هست» (همان: ۲۹۸). هرچند که موفقیتی در این زمینه پیدا نمی‌کنند اما برای کمک به زندگی بهتر دوستان خود متعهد هستند. کتی پس از سال‌ها داوطلبانه پرستاری «روت» را می‌پذیرد و حاضر نیست او را ترک کند و به بودن در کنار او متعهد است: «تقریباً یک سال بعد از آن سفر برای دیدن قایق، پرستاری تومی را به عهده گرفتم؛ از سومین هدایی تومی، مدتی نگذشته بود و گرچه حالش رو به بهبود بود، برای استراحت به زمان درازی نیاز داشت؛ زمانی که برای ما مهلت خوبی بود برای آغاز دور جدیدی از روابطمان» (همان: ۳۰۴).

۳. نتیجه‌گیری

ادبیات تطبیقی که گاهی به آن «ادبیات همگانی» نیز گفته می‌شود، علمی است که به مطالعه و بررسی مقایسه‌ای آثاری برخاسته از زمینه‌های فرهنگی گوناگون می‌پردازد. «مقایسه، در معنای گسترده کلمه، بهترین شیوه کار ادبیات عمومی و تطبیقی است.» (ژون، ۱۳۹۸: ۸۶) برای دست یافتن به نتایج بهتر، ناگزیر از مقایسه شرایط هر دو رمان منتخب این مقاله هستیم که در بسترهای فرهنگی مختلف نوشته شده‌اند، دولت‌آبادی آشنا به زندگی سنتی روستایی ایران در دهه پنجاه شمسی بعد از اصلاحات ارضی است و ایشی گورو آشنا به فرهنگ سنتی ژاپن بعد از جنگ جهانی دوم و تحت تأثیر ادبیات انگلیسی، است. هر دو به گونه‌ای دوران گذار و تحول جامعه خود را تجربه کرده و در آثار خود، به صورت ضمنی به بازتاب تأثیر متقابل عشق‌ورزی و روابط عاطفی انسان‌ها و محدودیت‌های زندگی

اجتماعی پرداخته‌اند. داستان‌های «از خم چنبر» و «هرگز رهایم مکن» آثاری صرفاً عاشقانه نیستند بلکه عشق در زندگی معمولی شخصیت‌ها و در لابلای حوادث دیگر، دیده می‌شود و بر آن‌ها اثر می‌گذارد. در هر دو داستان شرایط اجتماعی و فرهنگی بر میزان ظهور سه مؤلفه «مثلث عشق» و چگونگی بروز آن و ایجاد حوادث بعدی تأثیرگذار است. «تجربه عاشقانه افراد به شدت متأثر از فرهنگ است و مبتنی بر ویژگی‌های محیطی رویدادهای دو داستان است. «در فرهنگ بعضی جوامع، عشق یکی از ضروریات ازدواج است، اما در فرهنگ جامعه‌ای دیگر بین این دو هیچ ارتباطی وجود ندارد» (استرنبرگ، ۱۹۹۸: ۱۹). «در همان حال که فرهنگ پیرامون باورها تغییر می‌کند؛ این تجربه نیز دگرگون می‌شود. احساس عشق، یک چیز است و نشان‌دادن آن در قالب رفتار به صورتی که طرف مقابل احساس کند؛ معشوق است؛ چیز دیگر (آرمسترانگ، ۱۳۹۳: ۲۴-۴۰). در رمان ایشی گورو «هرگز رهایم مکن» «مدرسه هیلشم» که ساخته و پرداخته ذهن نویسنده است؛ محدوده اصلی زندگی شخصیت‌های داستان است. داستان «از خم چنبر» به صورتی واقع‌گرایانه، تصویر زندگی اجتماعی عصر خود را در محدوده روستایی به نام «رحیم‌آباد» منعکس کرده است که روابط افراد، در سایه شرایط اجتماعی، باورها و اعتقادات، اوضاع اقتصادی سخت و تنگدستی، تحت تأثیر تسلط مردانه و آداب و رسوم محلی، شکل می‌گیرند. «مارو»، شخصیت اصلی، قربانی این شرایط است. در داستان «هرگز رهایم مکن» شرایط حاکم، شرایط «علمی» و سودجویانه بشری، برای به دست آوردن اعضای اهدایی است که باعث به دنیا آمدن دانش‌آموزان و تأسیس مدرسه هیلشم شده و بر روابط دختران و پسران هیلشم سایه انداخته و آن‌ها را قربانی کرده است. شخصیت‌پردازی قدرتمند از نکات مشترک این دو اثر است. شخصیت مدیر در اثر دولت‌آبادی و شخصیت سرپرستان هیلشم در اثر ایشیگورو، نماینده انسان‌هایی است که در جهت سودجویی خود «عشق» را قربانی می‌کنند. پدر و مادر «مارو»، شخصیتی که حوادث رمان پیرامون او رخ می‌دهد، برای بهتر کردن شرایط اقتصادی خود، او را رها کرده و به خاله‌اش سپرده‌اند. بنابراین او نیز مانند دانش‌آموزان هیلشم از خانواده واقعی خود دور است. ازدواج او براساس خواست بزرگان

خانواده، انجام می‌شود. طاهر شخصیت ایستایی است که همسری مارو را حق خود می‌داند و «مارو» شخصیتی پویا که بدون میل خود، همسر «طاهر» می‌شود و برای تغییر وضعیت تلاش می‌کند. در رمان «هرگز رهایم مکن» حس صمیمیت و تعهد دانش‌آموزان ضمن آموزش و همزیستی در یک مجموعه یعنی مدرسه شبانه‌روزی هیلشم، تقویت می‌شود؛ اما فرصت زندگی و عشق پرشور و هیجان از آن‌ها گرفته شده است. قهرمانان اصلی، روت، تامی و کات، شخصیت‌های پویایی هستند که برای تغییر شرایط می‌کوشند زیرا برای زندگی بهتر، نیازمند اثبات عشق خود هستند. با توجه به ویژگی‌های خاص مدرسه هیلشم روابط دانش‌آموزان با یکدیگر پس از ترک مدرسه خارج از چارچوب خانوادگی تصویر و توصیف شده‌اند. روابط در رمان «از خم چنبر» در چارچوب خانواده توصیف می‌شوند که اعضای آن آموزشی خاص در ابراز روابط عاطفی دریافت نکرده‌اند. در نهایت بررسی روایت رفتار شخصیت‌ها در رمان «هرگز رهایم مکن» و رمان «از خم چنبر» با استفاده نظریه استرنبرگ، نشان می‌دهد که در این دو رمان، «ابعاد مثلث عشق» به‌طور کامل، به تصویر کشیده نشده است. مثلث «عشق» کامل و آرمانی شکل نگرفته و عشق سرانجامی خوش ندارد و رابطه‌ها به شدت تحت تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی جامعه داستان هستند و نویسندگان توانسته‌اند به خوبی تصویر آن را در ذهن خواننده ایجاد کنند. این موضوع توانایی بازتاب و دقت نظر هر دو نویسنده را نسبت به مسائل اجتماعی نشان می‌دهد؛ توصیف رفتارها و شخصیت‌پردازی‌های ایشان در این زمینه قابل توجه است. با دقت به پردازش صحنه‌ها و گفت‌وگوها می‌توان دریافت که در رمان «از خم چنبر» مؤلفه «صمیمیت» و «تعهد»، کمرنگ‌تر از «هوس» است. عشق «طاهر» به همسرش «مارو» دارای دو مؤلفه هوس و تعهد، و براساس نظریه، «عشقی ابلهانه» است. عشق مارو به طاهر که فقط عنصر «صمیمیت» در آن دیده می‌شود؛ از نوع «دوست‌داشتن» است. عشق آقای مدیر به مارو از نوع «شیفتگی» است یعنی دارای تصویری پررنگ از هوس و کمرنگ از صمیمیت و فاقد تعهد است. آقای مدیر برای ارتقای رتبه و بدون شور و شوق، با «گل‌آرا» ازدواج می‌کند؛ عشق او فاقد مؤلفه «هیجان» و از نوع «عشق پوچ» است. عشق پسر میرجان به

«مارو» فقط دارای بعد هیجان از سوی پسر میرجان است که به ایجاد ارتباطی نمی‌انجامد و فقط در شکل گفت‌وگوی بین سایر شخصیت‌های داستان آشکار می‌شود و می‌توان آن را از نوع «شیفتگی» دانست. بسامد روایت رفتارهایی که نشانگر «هوس» است در این رمان، بیش از «صمیمیت» و «تعهد» است. انواع عشق بین شخصیت‌های این رمان در جدول شماره یک نشان داده شده است (جدول ۱).

جدول ۱. انواع عشق بین شخصیت‌های اصلی داستان «از خم چنبر»

نوع عشق براساس انواع عشق در نظریه عشق استرنبرگ	شخصیت‌های داستان از خم چنبر	ردیف
عشق ابلهانه	طاهر و مارو	۱
دوست داشتن	مارو و طاهر	۲
عشق پوچ	مدیر و گل‌آرا	۳
شیفتگی	میرجان و مارو	۴
شیفتگی	مدیر و مارو	۵
عشق رفاقتی	مارو و مدیر	۶

روایت رفتارهایی که نشانگر «صمیمیت» است در رمان «هرگز رهایم مکن» بیش از دو مؤلفه دیگر است. براساس نظریه استرنبرگ، عشق بین شخصیت‌های این داستان، از نوع «عشق آرمانی»، «رمانتیک»، «شیفتگی» و «دوست داشتن» است. که به تفکیک شخصیت‌های این رمان در جدول شماره دو نشان داده شده است (جدول ۲).

جدول ۲. انواع عشق بین شخصیت‌های رمان «هرگز رهایم مکن»

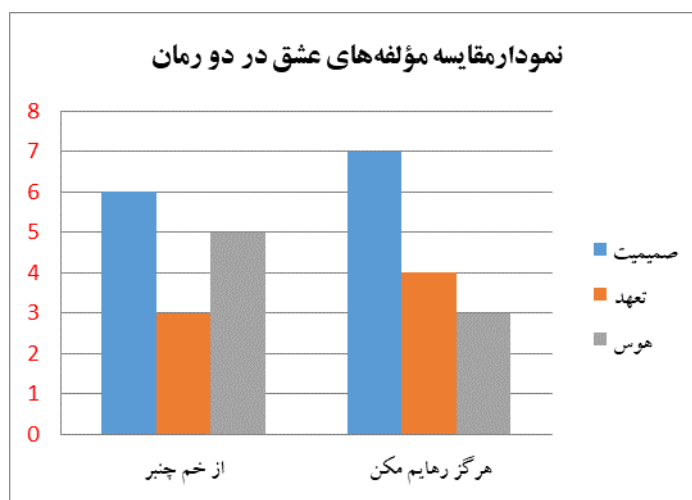
نوع عشق براساس انواع عشق در نظریه عشق استرنبرگ	شخصیت‌های داستان هرگز رهایم مکن	ردیف
آرمانی	کات و تامی	۱

رمانتیک	کات و روت	۲
شیفتگی	کات و لنی	۳
دوست داشتن	روت، کات و تامی	۴

رفتارهایی که نشان‌دهنده مؤلفه «صمیمیت» و «تعهد» است، در رمان «هرگز رهایم مکن» بیشتر از رمان «از خم چنبر» و رفتارهای نشان‌دهنده «شور و شوق» یا «هوس» در داستان «از خم چنبر» بیشتر از داستان «هرگز رهایم مکن» است. تعداد این رفتارها در جدول شماره سه نمایش داده شده است. (جدول ۳) بنابراین می‌توان بیان کرد که این دو نویسنده، توانسته‌اند؛ انواعی از عشق را مطرح کنند که با نظریه استرنبرگ همخوانی دارد و با یکدیگر نیز قابل تطبیق و مقایسه است. دو نوع عشق، «دوست داشتن» و «شیفتگی» از انواع مشترک «عشق» مطرح شده در این دو اثر است. نمودار شماره یک، نتایج مقایسه سه مؤلفه مورد نظر را در دو رمان نشان می‌دهد (نمودار ۱).

جدول ۳. میزان مؤلفه‌ها در دو رمان

داستان/مؤلفه‌ها	صمیمیت	تعهد	شور و هیجان
از خم چنبر	۶	۳	۵
هرگز رهایم مکن	۷	۴	۳

نمودار ۱. مقایسه مؤلفه‌های عشق در دو رمان

کتابنامه

الف. منابع فارسی

استرنبرگ، رابرت جی. (۱۹۹۸). *قصه عشق*. ترجمه مژگان، جمالی (۱۳۹۶). چاپ اول. تهران: انتشارات کتیبه فارسی.

افروز، محمود. (۱۴۰۰). «تطبیق نظریات روانکاوی لاکان از دریچه نظریه‌های مطالعات». *نشریه ادبیات تطبیقی دانشگاه شهید باهنر کرمان*، سال ۱۴، شماره ۲۶، بهار و تابستان ۱۴۰۱. صص ۱-۳۳

ایشی گورو، کازوئو. (۱۳۸۵). *هرگز رهایم مکن*. ترجمه سهیل سمی. چاپ اول. تهران: ققنوس. آرمسترانگ، جان. (۱۳۹۳). *شرایط عشق (فلسفه صمیمیت)*. ترجمه مسعود علیا. چاپ دوم. تهران: انتشارات ققنوس

دولت آبادی، محمود. (۱۳۸۳). *از خم چنیر*. انتشارات الکترونیک، فیدیبو. رایس، فیلیپ. (۲۰۰۱). *رشد انسان*. مترجم: مهشید فروغان، تهران: انتشارات ارجمند. رشیدی ظفر، محبوبه؛ قسیمی ترشیزی، سهیلا؛ کوچکی، شیرین؛ گذشتی، محمدعلی. (۱۳۹۹). «بررسی مؤلفه‌های عشق در رمان سووشون بر اساس نظریه مثلث عشق استرنبرگ». *پژوهشنامه ادبیات داستانی*، دوره ۹، شماره ۱، صص ۴۳-۶۰.

زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۹۲). *نقد ادبی*. جلد ۱ و ۲. چاپ دهم. تهران: امیرکبیر.
ژون، سیمون. (۱۳۹۰). *ادبیات عمومی و ادبیات تطبیقی (رساله راهبردی)*. ترجمه دکتر حسن فروغی، تهران: سمت.

سیدحسینی، رضا. (۱۳۹۵). *مکتب‌های ادبی*. جلد ۱ و ۲. چاپ بیستم. تهران: آگاه.
صلیبی، ژاسنت. (۱۳۸۲). *فرهنگ توصیفی روانشناسی اجتماعی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

قیصریان، اسحاق؛ زاهدی مازندرانی، محمدجواد؛ مهرآیین، مصطفی؛ ملکی، امیر. (۱۳۹۶). «مطالعه عشق از منظر روانشناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه و زبان‌شناسی؛ ارائه یک نظریه ترکیبی». *پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*. شماره ۲۸، صص ۵۶-۸۱.

محمودی، معصومه. (۱۳۹۸). «نظریه قصه عشق استرنبرگ در دو داستان رئالیستی چشم‌هایش و شوهر آهو خانم». *پژوهش‌نامه مکتب‌های ادبی*. سال ۳، شماره ۷، صص ۶۳-۸۰.

محمودی، معصومه. (۱۳۹۹). «نظریه عشق استرنبرگ و نقد تطبیقی داستان معاصر». *دو فصل‌نامه علمی ادبیات و پژوهش‌های بین‌رشته‌ای*. سال ۲، شماره ۳، صص ۲۶۰-۲۹۱.

معین، محمد. (۱۳۸۰). *فرهنگ فارسی*. جلد ۲، چاپ ۱۷. تهران: انتشارات امیرکبیر

نوربخش مقدم، علیرضا. (۱۳۹۹). «روانشناسی بالینی». *دانشنامه روانشناسی مردمی*.

<https://public-psychology.ir/1392/05/%d8%b9%d8%b4%d9%82-%d9%88-%d8%a7%d9%86%d9%88%d8%a7%d8%b9-%d8%a2%d9%86>

ولک، رنه. (۱۹۹۵). *روایت رنه ولک از ادبیات تطبیقی*. ترجمه سعید رفیعی خضری (۱۳۹۸). تهران: نشر چشمه.

هدایتی‌دانا، سوسن؛ صابری، هایده. (۱۳۹۳)، «پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس سبک‌های عشق‌ورزی (صمیمیت، میل، تعهد) و اضطراب». *نشریه خانواده‌پژوهی*. دوره ۱۰، شماره ۴۰، صص ۵۱۱-۵۲۷.

ب. منابع لاتین

Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological review*. Vol. 93, No. 2, p.119.

Sternberg, R. J. (1988). Triangulating love. In R. J. Sternberg & M. Barnes (Eds.), *The psychology of love* (pp. 119-138). New Haven, CT: Yale University Press.

Sternberg, R. J. (1998). *Love is a story*. New York: Oxford University Press.

Sternberg, R. J. (1987). Liking versus loving: A comparative evaluation of theories. *Psychological Bulletin*. Vol. 102, pp. 331–34